

ЩОРІЧНА НАУКОВА УКРАЇНОЗНАВЧА КОНФЕРЕНЦІЯ В ІНДІАНСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ У БЛУМІНГТОНІ

До значущих українознавчих заходів за кордоном, які залучають дослідників із різних країн, шість років тому доєднався Індіанський університет у Блумінгтоні (штат Індіана, США), заснувавши щорічну наукову конференцію ім. Тараса Шевченка. Ініціаторками й організаторками заходу стали аспірантки кафедри слов'янських і східноєвропейських мов та культур і керівниці Організації українських студій у цьому університеті Наталія Шпильова-Саїд й Ані Абрагамян. Конференція задумувалася як майданчик для дискусій про Україну, де фахівці зможуть не лише представити результати своїх досліджень, увести в обіг нові факти чи запропонувати нові інтерпретації, а й деконструювати російські наративи та концепції, що десятиліттями поширювалися в європейських, американських наукових середовищах, спотворюючи знання про Україну. Тож конференція створювалась як місце для дискусій про минувшину й сучасність України, де замість цитування колоніальних кліше відбуватиметься їх демонтаж. Із 2023 р. захід проводить організаційний комітет, до складу якого входять професорка кафедри антропології Сара Філіпс, професор кафедри слов'янських мов і культур Расселл Валентино і старша лекторка цієї ж кафедри Світлана Мельник.

Ключові риси конференції — міжгалузевість та міждисциплінарність. Наукові інтереси учасників охоплюють різні гуманітарні й суспільні науки: історію, мовознавство, філософію, політологію, міжнародне право, літературознавство, соціологію, медіадослідження. Водночас за шість років сформувалася традиція презентації студій, в яких науковці поєднують міждисциплінарні підходи й методології різних галузей знання. Це проявилось у доповідях про культуру пам'яті та історичну

Цитування: Гончаренко Н., Мельник С. Щорічна наукова українознавча конференція в Індіанському університеті у Блумінгтоні. *Український історичний журнал*. 2025. № 4 (583). С. 266—270.

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2025. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

пам'ять, про культурно-антропологічні, текстологічні, мистецтвознавчі дослідження, соціальні комунікації й безпекові студії. Ще одна важлива риса конференції — висвітлення історії України, її сучасного розвитку у ширшому світовому та європейському контекстах, з особливою увагою до посткомуністичного / постколоніального досвіду колишніх радянських республік і країн Центрально-Східної Європи.

Перша конференція відбулась у Блаумінгтоні 6—7 березня 2020 р. Відкрили захід доповіді *Віталія Чернецького* «Змінюючи українські дослідження. Змінюючи Україну: обіцянка й виклик глокальності», який наголосив, що поширення українознавчих студій у світі є нагальним завданням, та *Олександра Михеда* «Тарас Шевченко у сучасній масовій культурі: квантовий стрибок супергероя», котрий пояснював феномен Шевченкової актуальності у сучасній Україні. Проблема (не)присутності українських студій у світі, причини й наслідки цього обговорювалися на секції «Українські студії в міжнародному контексті». Виголошені доповіді стосувалися питання ідентичності, зокрема взаємин між національною політикою, історичною свідомістю, культурним простором та ідентичністю (секції «Ідентичність і національна політика», «Пошуки ідентичності у просторі конкуренції»), а також питань впливу на ідентичність мовної політики й медіадискурсу (секції «Українська мова та мовна політика», «Медіа у сучасній Україні»). Історична проблематика в поєднанні зі студіями пам'яті висвітлювалася на секціях «Історія: минулі й сучасні конфлікти», «Історія та пам'ять: місця пам'яті», а також на дискусійному круглому столі «Важливість Донбасу для України», організованому й модерованому американським істориком, автором праць з історії України *Гіроакі Куромією*. На другий день роботи конференції американські історики *Сергій Жук* і *Нік Купенський* представили доповіді «КДБ і Тарас Шевченко в Україні часів холодної війни», «Патріотизм і пародія: переосмислення радянського простору в постмайданній Україні».

Друга конференція відбувалася 19—21 березня 2021 р. в онлайн-форматі. Перше засідання відкрив *Гіроакі Куромія*, а основну доповідь «Злет і падіння Великого Альянсу» виголосив директор Українського наукового інституту Гарвардського університету *Сергій Плюхий*. Виступи, що висвітлювали історичну проблематику в поєднанні зі студіями пам'яті та музеєзнавчими дослідженнями, були представлені на секціях «Історія: минулі й сучасні конфлікти», «Історія: нація і територія», «Місця пам'яті», «Травма та пам'ять». Кілька секцій і дискусійних круглих столів присвячувалися обговоренню присутності українських студій у світі, а також проблемі перекладу українських історичних джерел, наукових праць і художньої літератури іноземними мовами («Українознавчі студії в міжнародному контексті», «Українська мова та культура в Україні й за кордоном», «Репрезентація України в / через опубліковані ресурси»). Віртуальний формат конференції вможливив участь значної кількості істориків, літературних критиків, мовознавців, політологів з України, США, Канади, Сполученого Королівства, Польщі, Японії, Угорщини, Німеччини, Італії.

Третя конференція проходила в мішаному форматі та складалася з двох сесій, що тривали впродовж 25—27 березня, 2—3 квітня 2022 р. Окрім двох основних доповідей, а також секційних засідань і круглих столів, у рамках заходу було організовано кілька спеціальних засідань, де за участі авторів відбувалось обговорення

книжок *Ольги Бертельсен* «У лабіринтах КДБ: українська інтелігенція в 1960—1970-х роках» (2022 р.) та *Вікторії Малько* «Українська інтелігенція і геноцид: Боротьба за історію, мову та культуру у 1920—1930-х роках» (2021 р.). Дві основні доповіді виголосили *Мирослав Шкандрій* («Лицемірна лють: націоналізм інших») і *Тамара Гундорова* («“Нова жінка” від Лесі Українки: біографія, психіатрія та письменництво»). Виступ М. Шкандрія, в якому аналізувалися російські колоніальні упередження, був суголосним із дискусією на круглому столі «Обговорення статті Путіна про “історичну єдність” росіян та українців», що відбулась у перший день роботи конференції. Доповіді на історичну проблематику виголошувалися на секціях «Україна: радянське минуле», «Голодомор і дослідження геноциду», «Російсько-українська війна», «Політика, історія й культура», «Історичні перспективи», «Українська книгознавча думка та Ярослав Ісаєвич: до ювілею Острозької Біблії 1581—2021». Історична проблематика звучала також на секціях, присвячених студіям пам'яті: «Пам'ять і меморіальні проекти», «Пам'ять та література», «Конфліктне минуле й сучасність», «Війна, пам'ять і музика». Відкрите вторгнення російських військ в Україну спонукало директорку Інституту міжнародної освіти та Програми ім. Фулбрайта Джессіку Зихович виступити з інформацією про масштабну фандрейзингову кампанію, розроблену для підтримки українців в академічних установах США, про додаткові джерела фінансування, спрямовані на сприяння студентам, науковцям і митцям з України. Після початку повномасштабної війни Індіанський університет започаткував програму для українських науковців-нерезидентів, котрі, попри загрози і труднощі, живуть та працюють в Україні. Директоркою програми стала професорка кафедри антропології С. Філіпс*.

Четверта конференція відбулася 23—25 березня 2023 р., залучивши переважно учасників-стипендіатів програми у 2022—2023 рр. Було виголошено дві основні доповіді: *Микола Рябчук* проаналізував проблему деколонізації уявлень про Україну у світі («Картографування “нідешньої нації”: імперське знання та виклики деколонізації»), *Віталій Чернецький* окреслив важливу проблему сучасної гуманітаристики — епістемічну несправедливість як поширену у західних наукових середовищах настанову щодо українських дослідників, їхніх праць («Розпізнавання та подолання епістемічної несправедливості: війна Росії проти України і зміна парадигми у славістиці та східноєвропейських дослідженнях»). Історична тематика, переплетена зі студіями пам'яті й аналізом російської історичної пропаганди, була представлена на секціях «Політика пам'яті в Україні в контексті посткомуністичної трансформації та війни», «Друга світова війна в Україні — нові свідчення, нові дослідження». Проблеми збереження ідентичності, культурного спротиву українців у нових історичних умовах обговорювалися на дискусійних круглих столах «Мистецтво, символ і медіа: українська стійкість та опір у воєнний час», «Довгострокова перспектива — соціально-політична динаміка й суспільні зміни з 1991 року», «Найдовший рік, крупним планом: наслідки війни в повсякденному житті». Підсумковий круглий стіл за-

* Більше інформації про учасників програми, а також її спонсорів див.: URL: <https://reei.indiana.edu/projects/iu-ukraine-non-resident-scholars-program/index.html>

ходу, де виступала письменниця *Вікторія Амеліна*, яка збирала свідчення про воєнні злочини росіян в Україні та загинула від російського обстрілу Краматорська влітку 2023 р., мав оптимістичну назву «Україна після перемоги». Йшлося про перспективи відновлення, збирання свідчень, організацію нових комеморативних практик зі вшанування героїв-захисників і жертв, похованих у місцях масових злочинів. Тепер очевидно, що збирання свідчень про злочини стає дедалі масштабнішим завданням, а відновлення України відсувається на невизначений термін...

21—23 березня 2024 р. відбулася п'ята конференція. Основну доповідь на тему «Українська культура на Заході: два роки деколонізації» виголосила письменниця *Оксана Забужко*, оглянувши, що вдалося досягти впродовж двох років російської агресії, а що перешкоджає процесу деколонізації уявлень про українську культуру. Історична тематика була широко представлена на секціях «Національна ідентичність vs імперіалізм у контексті війни Росії проти України», «Голокост і сучасні дослідження Голокосту в Україні», «Деколонізація української історії та культури: практичне втілення і проблеми, що потребують вирішення». Проблеми мовної та освітньої політики, збереження культурної спадщини в умовах воєнного стану, антропологічні виміри війни розглядалися на секціях і круглих столах «Війна в Україні: опис та зображення крізь міждисциплінарні лінзи», «Викладання української мови у світі: досягнення і стратегії розвитку», «Людина й російсько-українська війна». Підсумкову основну доповідь «Російсько-українська війна в історичній перспективі» з аналізом її історичних причин і передумов представив *С. Плохій*.

Фокус уваги доповідачів на шостій конференції, яка проходила 26—28 березня 2025 р., був зосереджений на питаннях освіти, мови, культури, культурної спадщини як важливих елементів ідентичності. Висвітлення цих питань неможливе без розуміння історичного контексту. Тож у доповідях на секціях «Ідентичність, пам'ять і трансформації в українському літературному дискурсі: від Шевченка до сучасної війни», «Формування стійкості через мову, освіту та культуру» йшлося про історичні контексти формування наукових концепцій і світоглядних настанов, притаманних сучасним українцям. Історична проблематика також була частиною доповідей, в яких проаналізовано спотворення російською пропагандою історичних фактів для просування антиукраїнських наративів (секція «Медіа, пропаганда, інформаційні війни», круглий стіл «Деколонізація крізь мову: публічний простір, суспільна свідомість, освіта»). Доповіді на секції «Релігійне життя України: минуле й сьогодення» висвітлювали історичні передумови формування релігійних ідентичностей, функціонування релігійних інституцій у минулому та їх вплив на сучасне суспільство. На секції «Від забування до пригадування: пам'ять про вибір ідентичності, масові злочини та геноциди в Україні першої половини ХХ ст.» було представлено доповіді, що поєднували результати історичних досліджень із методологією студій пам'яті: «Хай наші діти будуть вільні українці: битва за Північну Слобожанщину» (*Валерій Томазов*), «“Так званий Голодомор”: заперечення Голодомору як інструмент гібридної війни Росії проти України» (*Андрій Козицький*), «Меморіалізація жертв комуністичного і нацистського режимів: Биківня і Бабин Яр — подібне й відмінне» (*Надія Гончаренко*), «Акція 1005 у Києві» (*Марина*

Михайлюк). Основну доповідь конференції — «Зворотна галюцинація: випадок Криму», в якій проаналізовано зусилля російського колоніалізму зі знищення або привласнення історико-культурної спадщини Кримського півострова та України, представив професор Кембриджського університету *Рорі Фіннін*.

Наукові українознавчі конференції ім. Тараса Шевченка, які проводяться в Індіанському університеті у Блумінгтоні, перетворилися на важливий осередок українських студій у світі, стали майданчиком для дискусій, обміну думками, презентації результатів роботи в різних сферах гуманітарного знання. Для багатьох учених із різних країн це місце знайомства і співпраці, заснування спільних наукових проєктів та підтримки українських дослідників у непростий період історії.

Надійшла / Received 28.05.2025

Надія ГОНЧАРЕНКО

Інститут культурології Національної академії мистецтв України (Київ, Україна)

Nadiia HONCHARENKO

Institute for Cultural Research of the National Academy of Arts of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

Світлана МЕЛЬНИК

Індіанський університет у Блумінгтоні (Блумінгтон, Індіана, США)

Svitlana MELNYK

Indiana University Bloomington (Bloomington, IN, USA)